

KANCELARIA SENATU

BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI

Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych

Warszawa, dnia 22 maja 2014 roku

Instytucja immunitetu osobowego w wybranych krajach¹

Immunitet jest terminem prawnym, który kojarzy się przede wszystkim z uprzywilejowaniem pewnych osób, z prawną gwarancją niepodlegania przez nie powszechnie obowiązującym przepisom prawnym.

Jest to tylko częściowo słuszne, gdyż najstarszą formą immunitetu, powstałą już w starożytności, był immunitet dyplomatyczny, który przysługiwał i przysługuje nie tylko dyplomatom, ale i miejscom ich przebywania oraz ich własności. Wyróżnić więc należy w tym przypadku dwie kategorie: immunitety rzeczowe oraz immunitety osobowe. Immunitety rzeczowe dotyczą na przykład nietykalności placówek misji dyplomatycznych, bagaży i poczty dyplomatycznej. Immunitety osobowe oznaczają na płaszczyźnie prawnokonstytucyjnej uzyskanie, w związku z pełnieniem określonych funkcji społeczno-zawodowych, przywileju ograniczenia odpowiedzialności prawnej, uwolnienia od podlegania powszechnie wiążącym obowiązkom prawnym, zwolnienia od odpowiedzialności sądowej i zapewnienie nietykalności osobistej.

Odrębną kategorię stanowi immunitet państwa, kategoria prawna powstała na początku XIX wieku, która służy ochronie suwerennych kompetencji państwa i jego własności. W pierwszym okresie kształtowania się immunitetu państwa, *od pierwszych lat XIX wieku, aż do połowy XX wieku, obowiązywała forma tzw. absolutnego immunitetu państwa, obejmującego praktycznie całokształt działalności państwa, w tym jego działania w sferze handlowo-gospodarczej. To już pod koniec XIX wieku zaczęła się zarysowywać tendencja do ograniczania immunitetu państwa, w związku ze wzrastającym angażowaniem*

¹ Instytucja immunitetu (immunitet parlamentarny i inne) w wybranych krajach europejskich (Francja, Niemcy, Włochy, Wielka Brytania) oraz w USA i w Rosji.

się państw w sprawy handlu zagranicznego i międzynarodowe stosunki prawne o charakterze cywilnym, co pociągało za sobą także zwiększenie liczby sporów między państwami a obcymi przedsiębiorcami. W tym kontekście, wśród niektórych państw, narastało przekonanie, że obowiązująca powszechnie koncepcja absolutnego immunitetu państwa, rozciągającego się także na sferę handlu zagranicznego i obrotu morskiego – nie sprzyja rozwojowi stosunków handlowo-gospodarczych między państwami².

Do immunitetów osobowych zalicza się immunitety dyplomatyczne, immunitety parlamentarne oraz immunitety związane z wykonywaniem określonych zawodów, głównie prawnych. Takie immunitety w różnych państwach bywają przyznawane sędziom, prokuratorom oraz osobom sprawującym takie funkcje jak Prezes Najwyższej Izby Kontroli czy Rzecznik Praw Obywatelskich.

Institucja immunitetu osobowego występuje dość powszechnie we współczesnych państwach, różne są natomiast zakresy tego immunitetu. Celem opracowania jest szkicowe przedstawienie stosowania tego immunitetu w wybranych krajach.

Immunitet parlamentarny

Immunitet parlamentarny występuje w większości państw, istnieją tendencje do jego zawężania lub ograniczania. Obejmuje on trzy elementy:

- wyłączenie odpowiedzialności za działania związane z wykonywaniem mandatu (np. wypowiedzi) – zwane immunitetem materialnym;
- zakaz bądź ograniczenie możliwości pociągania parlamentarzysty do odpowiedzialności za czyny niezwiązane z pełnionym mandatem;
- zapewnienie nietykalności osobistej przez zakaz ograniczania wolności parlamentarzysty bez zgody parlamentu.

Immunitet procesowy oraz przywilej nietykalności łącznie traktowane zwane są immunitetem formalnym.

W rozmaitych państwach parlamentarzysty cieszą się albo oboma immunitetami, albo prawo zapewnia im wyłącznie immunitet materialny – niekiedy nawet nie w pełnym zakresie.

² elipsa.pl/pl/p/file/.../602-Immunitet-panstwa-st.pdf

1. Francja

Instytucja immunitetu parlamentarnego zapisana została w artykule 26 akapit 1 Konstytucji.

Wyłączenie odpowiedzialności parlamentarzysty ogranicza się do spraw związanych z funkcją parlamentarną. Wykluczenia dotyczą zniewag, prowokacji lub gróźb kierowanych przeciw innym deputowanym, przewodniczącemu izby, ale także przeciwko Prezydentowi Republiki, Premierowi i członkom rządu.

Brak odpowiedzialności rozpoczyna się w dniu objęcia mandatu i rozciąga się, po jego wygaśnięciu, na wszelkie postępowania związane z opiniami wyrażanymi podczas pełnienia funkcji parlamentarnej. Immunitet materialny posiada więc we Francji charakter absolutny.

Immunitet parlamentarny i wyłączenie odpowiedzialności nie chroni parlamentarzystów przed wszczęciem wobec nich i prowadzeniem postępowania karnego czy też przeprowadzeniem rewizji w domu, natomiast wykluczają całkowicie ograniczenie wolności, z wyjątkiem określonych przypadków. Brak odpowiedzialności nie ma zastosowania w przypadku dokonania zabójstwa lub schwywania na gorącym uczynku podczas popełniania przestępstwa, czy po skazaniu prawomocnym wyrokiem. Immunitet nie chroni przed powoływaniem przez sąd lub trybunał na świadka.

Immunitet nie chroni parlamentarzysty w postępowaniach wszczętych przed uzyskaniem mandatu.

Immunitet parlamentarny może zostać na wniosek władz w konkretnej sprawie uchylony przez prezydium danej Izby (Zgromadzenia Narodowego lub Senatu), które może wyrazić zgodę na ograniczenie wolności parlamentarzysty. Natomiast wniosek o zawieszenie wykonywania środków ograniczających wolność parlamentarzysty musi być zatwierdzony przez całą izbę na posiedzeniu jawnym.

W przypadku ograniczenia wolności parlamentarzysty nie ma on prawa do uczestniczenia w pracach izby.

2. Niemcy

Instytucja immunitetu została zapisana w art. 46 Ustawy Zasadniczej oraz w art. 107 regulaminu Bundestagu. Immunitet odnosi się do postępowań karnych, wszelkich ograniczeń wolności osobistej i do postępowań dotyczących utraty praw podstawowych, o których mowa w art. 18 Ustawy Zasadniczej.

Ochrona deputowanego trwa od początku do końca kadencji. Obejmuje również postępowanie sądowe wszczęte przeciwko posłowi przed jego wyborem. Immunitet obejmuje

prawie wszystkie przestępstwa i chroni posłów w przypadku postępowań karnych od aresztowania i od zatrzymywania w areszcie prewencyjnym, od wszczęcia postępowania sądowego przeciwko nim i od przeszukiwania ich domów.

Wyłączenia: w sprawach karnych nie ma obowiązku uzyskania zgody Bundestagu na aresztowanie lub wszczęcie postępowania karnego wobec deputowanego, jeśli został on zatrzymany na gorącym uczynku lub w ciągu następnego dnia (art. 46 ust. 2 ustawy Zasadniczej oraz załącznika nr 6 do regulaminu Bundestagu, określającego szczegółowo tryb uchylania immunitetu członków izby). Nietykalność parlamentarna nie chroni deputowanego przed wezwaniem go jako świadka przed sądem lub trybunałem, jednak deputowani są przesłuchiwani w siedzibie Bundestagu (art. 50 ust. 1 kodeksu postępowania karnego oraz art. 382 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego).

Zgodnie z art. 46 ust. 2 i 3 Ustawy Zasadniczej, deputowany do Bundestagu nie może być pociągnięty do odpowiedzialności, aresztowany ani nie można ograniczyć jego wolności osobistej bez zgody Bundestagu. Izba nie zajmuje się stwierdzeniem winy lub niewinności danego deputowanego; podejmuje tę decyzję wyłącznie w interesie parlamentu (dbając o zapobieżenie naruszaniu jego prestiżu i ograniczaniu sprawności jego działania). Procedura w takiej sytuacji nie przewiduje wysłuchania deputowanego; może on odwołać się od decyzji izby do Trybunału Konstytucyjnego.

Parlament ma prawo do uzyskania informacji na temat postępów w śledztwie. Może też zażądać zawieszenia każdego postępowania karnego i ograniczenia wolności osobistej zastosowanego wobec członka Bundestagu (art. 46 ust. 4 Ustawy Zasadniczej). Organami właściwymi w tej sprawie są: Bundestag i jego Komisja ds. Kontroli Wyborów, Spraw Immunitetowych i Regulaminowych.

W przypadku zatrzymania w areszcie prewencyjnym lub uwięzienia, deputowani do Bundestagu tracą prawo do uczestniczenia w posiedzeniu izby.

Niemiecki Bundestag, zgodnie z art. 46 ust. 4 Ustawy Zasadniczej, może domagać się wstrzymania postępowania karnego wobec członka Bundestagu. Uprawnienie to przysługuje niezależnie od tego, czy w indywidualnym przypadku plenum Izby podjęło już decyzję czy żądanie wstrzymania procedury podjęte zostaje na podstawie zalecenia Komisji ds. Kontroli Wyborów, Spraw Immunitetowych i Regulaminowych, zgodnie z załącznikiem 6. do regulaminu Bundestagu. Izba może skorzystać z opisanego powyżej uprawnienia wynikającego z art. 46 ust. 4 Ustawy Zasadniczej w każdym stadium postępowania karnego.

3. Wielka Brytania

W Wielkiej Brytanii dla właściwego wykonywania obowiązków Parlament, jego członkowie oraz urzędnicy mają przyznane pewne prawa i immunitety. Jest to rodzaj ochrony znany pod nazwą *parliamentary privilege* (immunitet parlamentarny).

Najważniejszy przywilej, który obowiązywał od XV wieku, dotyczy bezwzględnej wolności słowa w trakcie debaty. Prawo stanowiące w tej sprawie – *Bill of Rights* z 1689 roku zapewnia również obu izbom parlamentu sprawowanie wyłącznej jurysdykcji w sprawach dotyczących wewnętrznych procedur w parlamencie.

Przywilej parlamentarny (immunitet) dotyczy Izby jako całości, a nie pojedynczego członka. Przyznana na mocy tego przywileju ochrona służy jedynie efektywnemu wykonywaniu obowiązków parlamentu. Przywilej ten rozciąga się na pracowników Izby wykonujących swoje obowiązki, na świadków i partie uczestniczące w pracach Izby lub komisje, a więc jego celem jest ochrona instytucji parlamentu, tzn. ochrona prawna debaty i procedur parlamentarnych. Immunitet parlamentarny nie chroni działalności poszczególnych osób poza Izbą. W Izbie Lordów istnieje praktycznie analogiczna ochrona jak w Izbie Gmin.

Immunitet, z którego korzystają członkowie Izby Gmin i Izby Lordów, to swoboda wypowiedzi i działania w parlamencie. Obie Izby mają prawo m.in. do regulowania własnych spraw wewnętrznych, prawo do wszczynania dochodzenia i powoływania świadków, prawo do karania osób winnych naruszenia immunitetu lub obrazy parlamentu oraz prawo do publikowania wszelkiego rodzaju dokumentów bez obawy o to, że mogą stać się przedmiotem powództwa o zniesławienie.

Parlamentarzysta, podobnie, jak każdy obywatel, odpowiada za wszelkie swoje działania poza parlamentem. Członkom parlamentu nie przysługuje więc ochrona w sprawach karnych, nie istnieje więc procedura uchylania immunitetu w sprawach dotyczących odpowiedzialności karnej. Ochrona członków parlamentu przed aresztowaniem w sprawach cywilnych nie ma znaczenia ze względu na prawie całkowite zaprzestanie w Wielkiej Brytanii stosowania zatrzymania i aresztu za czyny objęte odpowiedzialnością cywilną (dotyczyły one w historii Wielkiej Brytanii zwłaszcza kar więzienia za długi).

Na mocy Ustawy o immunitecie z 1770 r. (*Parliamentary Privilege Act of 1770*), członkom obu izb parlamentu przysługuje *immunitet* (nietykalność, nienaruszalność), mający zastosowanie wyłącznie do postępowań cywilnych. Zasadniczo immunitet, jakim cieszą się członkowie Izby Gmin i Izby Lordów dotyczy wolności słowa i działania w parlamencie. Parlamentarzysta nie podlega odpowiedzialności za treść swoich wystąpień w parlamencie. Zasada ta dotyczy również takich przestępstw, jak np. zniesławienie osoby w trakcie debaty w parlamencie i jego organach.

Nietykalność (nienaruszalność) wyklucza wezwanie parlamentarzysty na świadka przed sąd lub trybunał, jeśli Przewodniczący Izby potwierdzi, że jego obecność jest wymagana w Izbie.

Izba Gmin, podobnie, jak Izba Lordów, uznała jednak, że w przypadku niezastosowania się parlamentarzysty do nakazu sądu lub obrazu sądu może on być uwięziony.

Formalnie deputowany jest chroniony na 40 dni przed rozpoczęciem sesji parlamentu aż do 40 dni po zamknięciu sesji lub rozwiązaniu Izby. Ponieważ przerwa pomiędzy zamknięciem a wznowieniem sesji trwa zwykle 2 tygodnie, deputowany jest chroniony prawie bez przerwy.

W przypadku prewencyjnego zatrzymania lub pozbawienia wolności, Izba musi być poinformowana o tym ze wskazaniem podstawy oskarżenia o popełnienie przestępstwa oraz zatrzymania, w wyniku czego parlamentarzysta nie może uczestniczyć w pełnieniu obowiązków w Izbie.

Parlamentarzysta, w przypadku oskarżenia go o zniesławienie podczas działalności parlamentarnej, może sam zrzec się immunitetu na mocy *Ustawy o zniesławieniu z 1996 roku (Defamation Act 1996)*, co umożliwi mu obronę swojego dobrego imienia i oczyszczenie się z zarzutów.

4. Włochy

Instytucja immunitetu zapisana jest w artykule 68 Konstytucji. Ust. 1 tego artykułu ustanawia immunitet materialny, natomiast ust. 2 i 3 regulują zakresy immunitetu formalnego. Przeciwno włoskiemu parlamentarzysty nie może być wszczęte jakiegokolwiek postępowanie związane z jego wypowiedziami związanymi z pełnieniem mandatu.

Immunitet włoskiego parlamentarzysty rozciąga się na wszelkie postępowania karne i cywilne, łącznie z tymi, które były wszczęte przed objęciem mandatu. Parlamentarzysta nie może być poddany rewizji osobistej czy domowej, nie może być aresztowany. Nie dotyczy to sytuacji ujęcia go na gorącym uczynku podczas popełniania przestępstwa. Działania takie mogą być przeprowadzane po wyrażeniu zgody przez odpowiednią izbę, po przeprowadzeniu pełnej procedury uchylania immunitetu. Bez zgody izby nie mogą podlegać kontroli rozmowy parlamentarzysty, kontakty telefoniczne czy korespondencyjne.

Immunitet formalny nie ogranicza możliwości powoływania parlamentarzysty jako świadka przez sąd lub trybunał.

5. Rosja

Gwarancje swobodnej działalności i nietykalności deputowanych zawarte są w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, jako akcie wyższego rzędu, oraz w ustawie federalnej *o ogólnych zasadach organizacyjnych organów ustawodawczych (przedstawicielskich) i wykonawczych podmiotów władzy państwowej Federacji Rosyjskiej z dnia 22 września 1999 r.*, szczegółowo określającej uprawnienia deputowanych.

Zakres immunitetu materialnego nie jest nieograniczony: deputowany nie może być pociągnięty do odpowiedzialności na drodze postępowania karnego lub administracyjnego za wyrażony pogląd lub stanowisko zajęte podczas głosowania lub w innych okolicznościach, opisanych w statusie deputowanego, również po wygaśnięciu jego mandatu. Ochrona ta nie ma zastosowania w przypadku, gdy deputowany dopuści się publicznie obrazy innej osoby, oszczerstwa lub zachowa się w sposób „świadczący o braku poczucia odpowiedzialności”, jak to zostało ujęte w ustawie federalnej.

W wypadku pociągnięcia deputowanego do odpowiedzialności na drodze postępowania karnego lub administracyjnego warunki jego zatrzymania, aresztu, rewizji, podjęcia innych działań z zakresu prawa karnego albo prawa administracyjnego, działań operacyjno-rozpoznawczych odnoszących się do deputowanego, jego bagażu, prywatnych i służbowych środków transportu, posiadanych przez niego środków łączności, należących do niego dokumentów, a także, w przypadku podjęcia wobec deputowanego działań operacyjno-rozpoznawczych, w odniesieniu do zajmowanych przez niego pomieszczeń mieszkalnych i służbowych – ustawa federalna określa szczegółowo tryb postępowania w kwestiach działań z zakresu postępowania karnego lub postępowania administracyjnego.

6. Stany Zjednoczone Ameryki

Institucja immunitetu parlamentarnego (nietykalności parlamentarnej) zapisana została w Konstytucji oraz w art. IX Regulaminu Izby Reprezentantów.

Konstytucja w art. 1 § 6 stanowi, że *senatorowie i członkowie Izby Reprezentantów (...) w okresie, gdy biorą oni udział w sesji swojej izby, oraz w czasie, gdy udają się na sesję lub z niej powracają, nie mogą być aresztowani, chyba że dopuścili się zdrady lub innego ciężkiego przestępstwa albo zakłócenia spokoju publicznego; za swoje przemówienia lub wypowiedzi w którejkolwiek z izb mogą być pociągnięci do odpowiedzialności tylko na ich terenie* (immunitet materialny).

Ochrona jest udzielana członkowi Izby Reprezentantów wyłącznie w trakcie sesji, w drodze na posiedzenie i podczas powrotu z sesji Izby. Ponieważ nie obejmuje postępowania

sądowego w sensie ogólnym, nie obejmuje również postępowania sądowego wszczętego przeciwko parlamentarzystom przed ich wyborem.

Nietykalność parlamentarna nie chroni posłów przed ich wezwaniem do składania zeznań w charakterze świadka przed sądem lub trybunałem. Parlament nie może wpływać na ściganie lub zatrzymanie parlamentarzysty, nie może także zawiesić postępowania w tych sprawach.

W przypadku zatrzymania prewencyjnego lub pozbawienia wolności, deputowani, których to dotyczy, nie mogą uczestniczyć w posiedzeniu Parlamentu.

Inne rodzaje immunitetów

Zasada równości wszystkich obywateli wobec prawa nakazuje w prawie europejskim ograniczać przywileje związane z pełnionymi społecznymi rolami. Dotyczy to również minimalizowania stosowania immunitetów osobowych.

Odnosnie immunitetu sędziowskiego warto przytoczyć opinię ekspertów, przedstawioną podczas konferencji „Odpowiedzialność sędziów” w Limoges 18 listopada 2005 r.: *Większość państw nie stosuje w sprawach karnych specjalnego immunitetu dla sędziów (Belgia, Cypr, Dania, Hiszpania, Grecja, Węgry, Włochy, Irlandia, Maroko, Szwecja). Sędziowie więc mogą odpowiadać osobiście za przestępstwa i naruszenia prawa, które popełnią podczas pełnienia swych funkcji (...) tak jak każdy zwykły obywatel*³.

1. Francja

We Francji Mediator Republiki (odpowiednik Rzecznika Praw Obywatelskich) jest organem niezależnym, chronionym zasadą nieusuwalności oraz immunitetem prawnym, identycznym z immunitetem parlamentarnym. Nie może być ścigany ani sądzony za wypowiedane opinie i działania związane z wykonywaniem funkcji.

We Francji sędziowie i prokuratorzy podlegają ogólnym zasadom prawnym: w prawie francuskim sędzia nie korzysta już z żadnych przywilejów prawnych ani żadnego immunitetu, począwszy od wejścia w życie ustawy nr 93-2 z 4 stycznia 1993 r. Mogą więc być ścigani prawem tak jak każdy obywatel, w imię zasady powszechnej równości wobec prawa.

Mogą oni być pociągani do odpowiedzialności bądź jako funkcjonariusze publiczni, bądź jako sędziowie i prokuratorzy. W tym ostatnim charakterze podlegają specjalnym

³ La responsabilite des juges, ici et ailleurs, Guy Canivet et Julie Joly-Hurard, R.I.D.C. 4-2006, s 1052.

przepisom kodeksu karnego, przewidującym m. in. kary za nadużycie władzy, przywłaszczanie dokumentów czy defraudację dóbr. Jako sędziowie i prokuratorzy mogą być również ścigani za korupcję, czynną lub bierną, jak również za odmowę podjęcia czynności prawnej, którą mieli obowiązek wykonać (np. rozpoznania sprawy i wydania wyroku). Za takie postępowanie grozi im kara 7500 euro grzywny i od 5 do 20 lat zakazu wykonywania zawodu.

Równocześnie we Francji istnieje zasada odpowiedzialności cywilnej sędziego za popełnione błędy. Te specjalne przepisy o odpowiedzialności są stworzone, aby zagwarantować wypłatę odszkodowania przez państwo, za wszelkie szkody wyrządzone przez sędziów w ramach ich działalności orzeczniczej. Sędzia może ponieść odpowiedzialność również poprzez pociągnięcie go do odpowiedzialności przed sądem – w przypadku gdy szkoda jest nadzwyczajna lub o wyjątkowym znaczeniu.

2. Niemcy

W Niemczech nie ma osoby pełniącej funkcję rzecznika praw obywatelskich; obowiązki takie pełni Komisja Petycji Bundestagu.

Sędziowie w Niemczech nie posiadają immunitetu. Zgodnie z art. 97 ust. 1 niemieckiej Ustawy Zasadniczej „sędziowie są niezawisli i podlegają jedynie ustawie” (ustawie o sędziach, Richtergesetz). Niezawisłość sędziowska traktowana jest jako podstawa praworządnego działania wymiaru sprawiedliwości.

Jeśli sędzia podczas wykonywania obowiązków sędziowskich lub w innej sytuacji naruszy podstawowe zasady Ustawy Zasadniczej (konstytucji federalnej) albo konstytucji danego landu lub uregulowany w tej konstytucji porządek prawny, Bundestag może skierować do Trybunału Konstytucyjnego wnioski o przeniesienie takiego sędziego na inne stanowisko, w stan spoczynku lub, w przypadku udowodnienia postępowania zamierzonego, może zdecydować o zakazie wykonywania zawodu. Trybunał podejmuje swą decyzję większością 2/3 głosów i jest ona ostateczna. Za stwierdzone interpretowanie prawa w doraźnym interesie sędziego podlega on karze określonej w §339 Kodeksu karnego (kara pozbawienia wolności od 1 roku do 5 lat).

3. Wielka Brytania

Zasada niezawisłości sędziowskiej wymaga od sędziów bezstronnego, zgodnego z własnym osądem, niepodlegającego zewnętrznym wpływom rozpatrywania spraw. Sędziowie w swojej pracy powinni być niezależni od poglądów rządu, w szczególności nie powinni

podlegać jego kontroli. Z tego względu sędziemu stawia się nadzwyczajne wymagania moralne. Nie może on sprawować pewnych funkcji i nie może ulegać naciskom zewnętrznym, które mogłyby mieć wpływ na wynik postępowania.

Niezawisłość sędziowska w Wielkiej Brytanii oznacza również niezawisłość wzajemną sędziów. Niedopuszczalne jest sugerowanie np. przez sędziego wysokiej rangi innemu sędziemu sposobu orzekania w danej sprawie.

W Wielkiej Brytanii, podobnie jak w krajach Commonwealthu (np. w Australii i w Kanadzie) sędziowie korzystają w sprawach cywilnych z immunitetu w odniesieniu do działań lub zaniechań popełnionych podczas wykonywania swoich obowiązków, pod warunkiem, że działali w granicach swej jurysdykcji i kompetencji merytorycznych. W takich okolicznościach sędziowie podlegają pełnej ochronie, niezależnie od charakteru popełnionego błędu. Należy jednak wspomnieć, że Wielka Brytania jest sygnatariuszem Konwencji Praw Człowieka z 1998 roku. Przepisy konwencji wdrożone do prawa brytyjskiego przewidują powołanie instytucji odszkodowania finansowego za wszelkie pogwałcenie norm konwencji przez władze publiczne, za które są uznane sądy.

Dla ścisłości należy dokonać rozróżnienia między sędziami sądów najwyższych, którzy są sędziami najwyższej rangi, jak członkowie sądu apelacyjnego Izby Lordów, znani, jako „lordowie prawa” lub lordowie sędziowie odwoławczy (Lord Justices of Appeal), a sędziami sądów okręgowych, rejonowych, trybunałów, którzy są zwykłymi sędziami oraz ewentualnie sędziami niepełnoetatowymi, mianowanymi zwykle na okres krótszy niż 5 lat lub społecznymi sędziami pokoju, którzy nie muszą posiadać przygotowania prawnego i nie pobierają wynagrodzenia, a rozpatrują ponad 95% wszystkich spraw karnych w Anglii i Walii.

Tak więc, podczas gdy co do tych pierwszych istnieje domniemanie kompetencji, a to pozwala im korzystać z immunitetu absolutnego, ci drudzy, jeśli popełnią błędy, aby skorzystać z immunitetu muszą udowodnić, że posiadają kompetencje i że działali w dobrej wierze.

Innymi słowy, sędziowie sądów najwyższych są chronieni immunitetem absolutnym i powszechnym, obejmującym nawet działania lub zaniechania dokonane w złej wierze lub w celach korupcyjnych. Ci drudzy – sędziowie sądów rejonowych, okręgowych i innych niższej rangi – odpowiadają za swoje działania, jeśli zostanie udowodnione, że przekroczyli kompetencje i działali w złej wierze. Te dwa warunki muszą być spełnione jednocześnie.

Taki sposób korzystania z immunitetu jest właściwy nie tylko dla Wielkiej Brytanii. Obserwuje się go również w Kanadzie i Stanach Zjednoczonych.

Prokuratura (*Crown Prosecution Service – CPS*) w Wielkiej Brytanii odpowiada za badanie spraw karnych i ściganie przestępstw po przeprowadzeniu przez policję dochodzenia.

Prokuratorzy publiczni (*Crown Prosecutors*) są urzędnikami służby cywilnej i są rekrutowani w drodze konkursów.

Kandydat na prokuratora musi być radcą prawnym posiadającym uprawnienia do prowadzenia praktyki lub adwokatem po aplikacji, powołanym do angielskiej prokuratury (*English Bar*). Prokurator musi być obywatelem Unii Europejskiej lub Brytyjskiej Wspólnoty Narodów. W Kodeksie postępowania prokuratorów publicznych (*The Code for Crown Prosecutors*) określającym zasady, których musi przestrzegać prokurator publiczny w przypadku podejmowania decyzji w danej sprawie, nie ma przepisów normujących przyznany mu immunitet.

4. Włochy

Najsłynniejsza sprawa związana z ustanowieniem immunitetu osobowego we Włoszech dotyczy uchwalenia w lipcu 2008 roku specjalnej ustawy, przyznającej immunitet czterem najważniejszym osobom w państwie: prezydentowi, premierowi i przewodniczącym obu izb parlamentu.

Włoski Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z 7 października 2009 r. uznał, że przyznanie takiego immunitetu jest niezgodne z ustawą zasadniczą. Z immunitetu korzystał jedynie premier Silvio Berlusconi, którego dwa procesy o korupcję były zawieszane. Trybunał powołał się na dwa artykuły konstytucji Republiki Włoskiej: art. 3, który gwarantuje wszystkim obywatelom równość wobec prawa i art. 138, który przewiduje, że ustalenia prawne dotyczące najważniejszych urzędów w państwie muszą pociągać za sobą zmianę samej konstytucji.

Art. 104 Konstytucji Włoch gwarantuje sędziom niezależność i zawiera zasady powoływania Najwyższej Rady Sądowniczej, która zgodnie z art. 105 Konstytucji jest jedynym organem mającym prawo podejmować środki dyscyplinarne wobec sędziów. Nadal obowiązującymi źródłami prawa, określającymi szczegółowo prawa i obowiązki sędziów, są dekrety legislacyjne nr 12 z 30 stycznia 1941 r. i nr 511 z 31 maja 1946 r. Niezależnie od tych aktów prawnych, Krajowe Stowarzyszenie Sędziów zredagowało w 1994 r. Kodeks deontologii.

Dekret z 31 maja 1946 r. wylicza 3 powody, dla których może być podjęte postępowanie dyscyplinarne wobec sędziów:

- wykroczenie wobec obowiązków,

- zachowanie się, zarówno podczas pełnienia swych funkcji, jak i prywatnie, w sposób *niegodny zaufania i szacunku, którymi sędzia winien się cieszyć*,
- narażenie na niebezpieczeństwo autorytetu porządku prawnego.

Kodeks deontologii z 1994 r. liczy 14 artykułów, ujętych w 3 części, poświęconych kolejno: zasadom generalnym, zasadzie niezależności, bezstronności i karom, a także doskonaleniu zawodowemu.

Dekrety i Kodeks zawierają bardzo szczegółowe dyspozycje odnośnie postępowania dyscyplinarnego wobec sędziów, wraz ze szczegółowym określeniem możliwych środków dyscyplinujących, do utraty prawa wykonywania zawodu i utraty prawa do emerytury włącznie.

Specyfiką włoskich przepisów dyscyplinujących sędziów jest szerokie uwzględnianie życia pozazawodowego: nakazy dotyczą moralności i nienagannej postawy wobec prawa, obowiązują także zakazy dotyczące np. przynależności do tajnych stowarzyszeń, takich jak loże masońskie i mafia.

5. Rosja

Z omawianych państw najszerzej stosowane immunitety osobowe występują w Federacji Rosyjskiej, gdzie tego rodzaju immunitetem objęci są:

1. Rzecznik Praw Człowieka
2. sędziowie Trybunału Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej,
3. członkowie Kolegium Izby Rozrachunkowej Federacji Rosyjskiej,
4. sędziowie,
5. prokuratorzy,
6. adwokaci.

Zakres immunitetu **Rzecznika Praw Człowieka** reguluje ustawa *o osobie mającej pełnomocnictwa do reprezentowania praw człowieka w Federacji Rosyjskiej z dnia 25 grudnia 1996 r.* Art. 12. ustawy stanowi m.in. że Rzecznik Praw Człowieka jest nietykalny w czasie pełnienia urzędu. Bez zgody Dumy Państwowej nie może on być pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani administracyjnej w ramach postępowania sądowego. Nie może też być ani zatrzymany, ani aresztowany, nie może być poddany rewizji, za wyjątkiem zatrzymania na miejscu przestępstwa, nie może być też obiektem osobistej obserwacji, za wyjątkiem przypadków, kiedy byłoby to zgodne z ustawą i miałyby zapobiec niebezpieczeństwu grożącemu osobom trzecim. Nietykalność przysługująca rzecznikowi

obejmuje również zajmowane przez niego pomieszczenia prywatne i służbowe, bagaż, prywatne i służbowe środki transportu, korespondencję i używane do jej prowadzenia środki łączności oraz należące do niego dokumenty.

W razie zatrzymania Rzecznika na miejscu popełnienia przestępstwa osoba urzędowa, która dokonała zatrzymania, niezwłocznie informuje o tym Dumę Państwową, która podejmuje decyzję co do dalszego sposobu postępowania. Jeśli w ciągu 24 godzin Duma Państwowa nie przedstawi żadnego rozwiązania, zatrzymany Rzecznik Praw Człowieka powinien być zwolniony.

Zakres immunitetu **sędziów Trybunału Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej** reguluje federalna ustawa konstytucyjna *o Trybunale Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej* z dnia 24 czerwca 1994 r. Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej mają zagwarantowaną nietykalność. Sędzia Trybunału Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej nie może być pociągnięty do jakiegokolwiek odpowiedzialności, również po upływie kadencji, za opinie wyrażone przez niego w trakcie sprawowania urzędu w Trybunale Konstytucyjnym, o ile nie zostanie wydany prawomocny wyrok sądu, który będzie stanowił o winie sędziego, orzeczonej w związku z podlegającym karnej ocenie posłużeniem się przez niego posiadanyymi uprawnieniami. Sędziemu Trybunału Konstytucyjnego nie można postawić zarzutów w żadnym trybie, również po upływie jego kadencji, za opinie wyrażone przez niego w trakcie rozpatrywania ustaw, które zostały zgłoszone do Trybunału Konstytucyjnego, o ile nie zostanie przyjęty prawomocny wyrok sądu mówiący o winie sędziego, orzeczonej za wykorzystanie przepisów ustawy w celu niezgodnym z tą ustawą.

Sędziego Trybunału Konstytucyjnego można pociągnąć do odpowiedzialności dyscyplinarnej wyłącznie w przypadku, gdy dopuści się naruszenia omawianej federalnej ustawy konstytucyjnej, ustawy *o Trybunale Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej*, *federalnej ustawy o statusie sędziów* oraz zasad sędziowskiego kodeksu etycznego, którego treść zatwierdził Wszechrosyjski zjazd sędziów. Kara może przybrać formę upomnienia oraz pozbawienia uprawnień sędziowskich.

Zakres immunitetu członków **Kolegium Izby Rozrachunkowej Federacji Rosyjskiej**, inspektorów oraz innych współpracowników Izby reguluje ustawa federalna *o Izbie Rozrachunkowej Federacji Rosyjskiej* z dnia 22 marca 2013 r. Art. 39 ustawy, zawierający gwarancje statusu prawnego członków Kolegium, inspektorów oraz innych współpracowników stanowi:

- Przewodniczący, zastępca Przewodniczącego i audytorzy Kolegium Izby Rozrachunkowej nie mogą być zatrzymani, aresztowani ani pociągnięci do

odpowiedzialności karnej bez zgody tej izby Zgromadzenia Federalnego, która powołała ich na stanowisko w Izbie Rozrachunkowej;

- postępowanie karne wobec Przewodniczącego Izby Rozrachunkowej, jego zastępcy i audytorów Izby Rozrachunkowej może być wszczęte wyłącznie przez Przewodniczącego Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej;
- inspektor Kolegium Izby Rozrachunkowej podczas wykonywania obowiązków służbowych nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez zgody Kolegium Izby Rozrachunkowej;
- Przewodniczący Izby Rozrachunkowej, jego zastępca oraz audytorzy Izby Rozrachunkowej są chronieni gwarancjami zawodowej niezależności.

Kwestie związane z **immunitetem sędziowskim** reguluje federalna konstytucyjna ustawa o statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej z dnia 26 czerwca 1992 r. Art. 16. stanowi o nietykalności sędziów. Objęte nią są osoby, ale przewiduje ona także nienaruszalność pomieszczeń prywatnych i służbowych zajmowanych przez sędziego, prywatnych i służbowych środków transportu, jego dokumentów oraz bagażu. Dotyczy to także tajnej korespondencji oraz innej, zapisywanej ręcznie, mechanicznie i elektronicznie.

Sędzia, również w przypadku zaprzestania wykonywania zawodu, nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za poglądy wyrażone w związku z wyrokiem ogłoszonym przez sąd w skład którego wchodził, lub wyrokiem, który sam wydał, o ile prawomocnym wyrokiem sądu nie zostanie stwierdzona wina sędziego polegająca na powołaniu się na akt prawny w złej wierze, która będzie nosiła znamiona przestępstwa. Podobnie oceniane jest wydanie przez sędziego wyroku, postanowienia lub innego aktu niezgodnego z prawem.

Odnosnie kwestii wszczęcia postępowania karnego w stosunku do sędziów lub pociągnięcia ich do odpowiedzialności w ramach osobnego postępowania karnego, w stosunku do sędziów Trybunału Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej decyzje podejmuje Przewodniczący Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej, działając w porozumieniu z Trybunałem Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej. W stosunku do sędziów pozostałych sądów decyzje podejmuje Przewodniczący Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej, działając w porozumieniu z kolegium kwalifikacyjnym sędziów danego sądu Federacji Rosyjskiej. W sprawie wszczęcia wobec sędziego postępowania administracyjnego przyjęto, że w odniesieniu do sędziów Trybunału Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, Najwyższego Sądu Arbitrażowego Federacji Rosyjskiej, Sądu Najwyższego Republiki, Krajowego Sądu Wojskowego, Federalnego Sądu Arbitrażowego decyduje kolegium kwalifikacyjne Sądu Republiki Autonomicznej lub

kolegium sędziów, w skład którego wchodzi trzech sędziów Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej – na wniosek prokuratora generalnego Federacji Rosyjskiej. W stosunku do sędziów pozostałych sądów decyduje kolegium sędziowskie, w skład którego wchodzi trzech sędziów Sądu Najwyższego danej republiki, sądu krajowego lub obwodowego, sądu miejskiego miasta federalnego, sądu obwodu autonomicznego, sądu okręgu autonomicznego, sądu wojskowego, federalnego sądu arbitrażowego – po przedstawieniu sprawy przez prokuratora generalnego Federacji Rosyjskiej.

Decyzje dotyczące aresztowania sędziego w stosunku do sędziów Trybunału Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, Najwyższego Sądu Arbitrażowego Federacji Rosyjskiej, Sądu Najwyższego Republiki, Krajowego Sądu Regionalnego, Sądu Miejskiego Miasta Federalnego, Sądu Obwodu Autonomicznego, Sądu Okręgu Autonomicznego, Sądu Wojskowego podejmuje kolegium sędziów w składzie trzech sędziów Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, na wniosek przewodniczącego Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej. W stosunku do sędziów pozostałych sądów decyduje kolegium sędziowskie w składzie trzech sędziów odpowiedniego Sądu Najwyższego Republiki, Rejonowego Sądu Krajowego Miasta Federalnego, Sądu Obwodu Autonomicznego, Sądu Okręgu Autonomicznego, na wniosek przewodniczącego Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej.

Do aresztowania sędziego może dojść za zgodą Trybunału Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej lub też odpowiedniego sędziowskiego kolegium kwalifikacyjnego. Wniosek w tej sprawie wnosi do Trybunału Konstytucyjnego lub do sędziowskiego kolegium kwalifikacyjnego Przewodniczący Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej.

Podjęcie wobec sędziego działań operacyjno-śledczych i wyjaśniających, które skutkować będą ograniczeniem jego praw obywatelskich, naruszeniem jego nietykalności jest możliwe jedynie na podstawie decyzji wydanej w stosunku do sędziów Trybunału Konstytucyjnego, sędziów Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, Najwyższego Sądu Arbitrażowego Federacji Rosyjskiej, Sądu Najwyższego Republiki, Sądu Wojskowego, Sądu Miasta Federalnego, Sądu Okręgowego, Sądu Obwodu Autonomicznego, Sądu Okręgu Autonomicznego, Federalnego Sądu Arbitrażowego – przez kolegium sędziowskie składające się z trzech sędziów Sądu Najwyższego; w stosunku do sędziów pozostałych sądów przez sędziowskie kolegium składające się z 3 sędziów Sądu Najwyższego Republiki, Sądu Okręgowego, Sądu Obwodu, Sądu Miasta Federalnego oraz Sądu Okręgu Autonomicznego.

Po wszczęciu postępowania karnego wobec sędziego lub po wniesieniu oskarżenia w sprawie karnej postępowanie jest prowadzone zgodnie z przepisami ustawodawstwa federalnego, dotyczącego działań operacyjno-rozpoznawczych.

Kwestie związane z **immunitetem prokuratorskim** reguluje ustawa federalna o *prokuraturze Federacji Rosyjskiej* z dnia 17 stycznia 1992 r.

Prawo sprawdzenia, czy informacja o naruszeniu prawa przez prokuratora jest prawdziwa, mają kompetentne organy prokuratury – regulacja taka zawarta jest w art. 42 ustawy. Procedury sprawdzania zawiadomienia o przestępstwie popełnionym przez prokuratora (za wyjątkiem przypadków, kiedy prokurator zostanie zatrzymany w trakcie popełniania przestępstwa) oraz jego wstępnego rozpatrzenia dokonuje Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej, w sposób przewidziany w ustawodawstwie karno-śledczym Federacji Rosyjskiej.

Podczas procedury sprawdzającej prokurator jest odsunięty od wykonywania obowiązków służbowych. W tym czasie jest on uprawniony do pobierania wynagrodzenia.

Prokuratora nie można doprowadzić i zatrzymać, przeszukiwać należących do niego przedmiotów i używanych przez niego środków transportu, za wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawy federalne, kiedy istnieje konieczność wyeliminowania zagrożenia bezpieczeństwa osób trzecich i zatrzymania prokuratora w trakcie popełniania przestępstwa.

Zakres immunitetu **adwokatów** reguluje ustawa federalna o *adwokaturze* z dnia 31 maja 2002 r. Adwokat nie może być wezwany lub poproszony o składanie zeznań w charakterze świadka w związku z wydarzeniami i faktami, które poznał w wyniku udzielenia pomocy prawnej jego klientowi. Podjęcie wobec adwokata działań operacyjno-rozpoznawczych i śledczych jest dopuszczalne jedynie na podstawie decyzji sądu. Dowody uzyskane w trakcie działań operacyjno-rozpoznawczych i śledczych podejmowanych wobec adwokata mogą być wykorzystane jedynie w przypadkach niezwiązanych z jego działaniami podejmowanymi w sprawach jego klientów. Ograniczenia te nie dotyczą jedynie narzędzi przestępstwa, przedmiotów niedopuszczonych do obrotu lub przedmiotów, których obrót jest ograniczony, stosownie do regulacji prawnych Federacji Rosyjskiej.

6. Stany Zjednoczone Ameryki

W USA nie ma federalnego Rzecznika Praw Obywatelskich, są natomiast rzecznicy praw obywatelskich w kilku stanach (przy legislaturach stanowych lub w biurze gubernatora).

Na stronie internetowej Stowarzyszenia Ombudsmanów Stanów Zjednoczonych (*United States Ombudsman Association*) zamieszczono projekt ustawy, który może stanowić wzorzec przy opracowywaniu stanowych projektów ustaw o stanowym Rzeczniku Praw Obywatelskich. Oto jej fragment:

Rozdział 17. Immunitety Rzecznika Praw Obywatelskich

1. Treść każdego ustalenia, wniosków, zaleceń czy sprawozdania Rzecznika Praw Obywatelskich lub pracownika Biura Rzecznika Praw Obywatelskich nie może być rozpatrywana przez sąd.

2. Rzecznik Praw Obywatelskich i pracownicy jego Biura mają taki sam immunitet odnośnie do zobowiązań cywilnych i karnych, jaki mają sędziowie w tym stanie.

3. Rzecznik Praw Obywatelskich i pracownicy jego Biura nie mogą być zmuszani do składania zeznań lub przedstawiania dowodów w postępowaniu sądowym lub administracyjnym, w odniesieniu do jakiegokolwiek kwestii związanej z wykonywaniem ich obowiązków służbowych.

Należy podkreślić, że jako publiczny nadzorca (*watchdog*), Rzecznik Praw Obywatelskich powinien móc prezentować swoje poglądy swobodnie i szczerze, bez obawy przed presją i zemstą. Immunitet zagwarantowany Rzecznikowi ma za zadanie ochronę przed różnego rodzaju atakami, gdy Rzecznik Praw Obywatelskich zajmuje się kontrowersyjnymi tematami i podejmuje niepopularne decyzje. Pomimo iż ustalenia Rzecznika są przedstawiane dopiero po wnikliwym rozpatrzeniu przez niego danej sprawy, nie rości on sobie prawa do nieomyślności: ustalenia, wnioski i zalecenia Rzecznika podlegają krytyce zarówno ze strony urzędników stanowych, jak i obywateli. Ponieważ Rzecznik nie ma uprawnień w zakresie wprowadzania w życie przepisów, a jego ustalenia i zalecenia mają wyłącznie charakter doradczy, sądy nie mogą nakazać Rzecznikowi zmiany opinii.

Pewne działania Rzecznika Praw Obywatelskich odnośnie skarżących i świadków mogą mieć charakter poufny. Te poufne relacje powinny być chronione, aby zachęcić skarżących do korzystania z pomocy Rzecznika i świadków do współpracy z nim; przy braku takich zabezpieczeń osoby te mogą odmawiać współpracy z Rzecznikiem.

Immunitet sędziowski to całościowa ochrona sędziego od osobistej odpowiedzialności za działania podejmowane w trakcie pełnienia funkcji zawodowych. Służy prawnej ochronie sędziów i innych osób pracujących w wymiarze sprawiedliwości przed pozwami sądowymi przeciwko nim – bez względu na to, jak bardzo niekompetentne lub mające charakter zaniedbania mogą być ich działania, a nawet w sytuacji, gdy postępowanie to narusza przepisy. Immunitet na ogół rozciąga się na wszystkie orzeczenia sądowe.

Immunitet sędziowski nie chroni sędziów przed konsekwencjami ich decyzji administracyjnych podjętych poza salą sądową, takich jak zatrudnianie i zwalnianie z pracy.

W prawie amerykańskim i praktyce sądowej obowiązuje zasada, że immunitet bezwzględny nie jest związany z urzędem, lecz z zadaniami, które stoją przed osobą sprawującą ten urząd. Dzięki tej zasadzie immunitetem są objęci np. członkowie orzekający Krajowej Rady Pielęgniarek wydający decyzje dotyczące przyznania licencji na wykonywanie zawodu w danym stanie.

Decyzją z roku 1976 Sąd Najwyższy określił doktrynę **immunitetu prokuratorskiego**. Zgodnie z nią prokurator jest objęty całkowitą ochroną przed wytoczeniem mu procesu w sprawie naruszenia praw obywatelskich, którego prokurator mógł się dopuścić podczas przygotowywania oskarżenia lub podczas procesu w związku z przestępstwem karnym.

Amerykańskie Stowarzyszenie Prawników (*American Bar Association*) opracowało projekt wzorcowego kodeksu etyki prokuratorów, mogącego stanowić podstawę do opracowywania rozwiązań stanowych. W komentarzu do jednej z reguł jest stwierdzenie, iż „prokurator ponosi odpowiedzialność nie tylko jako prawnik, ale jako reprezentant wymiaru sprawiedliwości”. Prokurator w amerykańskim systemie prawnym pełni bowiem podwójną rolę: reprezentuje jedną stronę postępowania karnego, występując przeciwko osobie podejrzanej o popełnienie jakiegoś przestępstwa, a jednocześnie jest przedstawicielem władzy stanowej lub federalnej, jej wymiaru sprawiedliwości. Z tego też powodu posiada on określone, istotne zobowiązania również wobec osoby, którą oskarża. Jego głównym zadaniem nie może być wyłącznie dążenie do skazania za wszelką cenę, ale występuje on w imieniu władzy, której dobro w dochodzeniu sądowym nie polega tylko na tym, by sprawę wygrać, ale również – by zadośćuczynić sprawiedliwości.

Prokuratorzy w Stanach Zjednoczonych posiadają bezwzględny immunitet w odniesieniu do roszczeń cywilnoprawnych w związku z ich rolą w samym procesie sądowym oraz warunkowy immunitet w przypadku fazy dochodzeniowej oraz pełnienia przez prokuratorów funkcji administracyjnych.

*

Instytucja immunitetu osobowego występuje powszechnie w krajach demokratycznych. Podstawą jej utworzenia było dążenie do zagwarantowania osobom

pełniącym znaczące funkcje społeczno-polityczne ochrony przed potencjalnymi negatywnymi konsekwencjami prowadzonej działalności. Najstarsze immunitety dotyczyły dyplomatów. Wraz z rozwojem demokracji parlamentarnej niezbędne stało się zapewnienie takiej ochrony parlamentarzystom. Podobne immunitety służą ochronie osób zajmujących się ochroną prawa.

We wszystkich analizowanych państwach instytucja immunitetu została zapisana w konstytucji. Wyjątek stanowi Wielka Brytania, nieposiadająca konstytucji w znaczeniu formalnym: o ustroju decyduje ogół norm i zasad dotyczących wykonywania władzy, zapisanych nie tylko w ustawach, ale posiadających swe źródła w prawie precedensowym, konwenansach konstytucyjnych, a także w dziełach, traktatach i podręcznikach prawniczych.

Istnieją dwa wymiary immunitetu osobowego: materialny, zapewniający ochronę za działania związane z pełnioną funkcją, oraz formalny, na który składają się przywilej nietykalności oraz immunitet procesowy, wykluczający pociąganie do odpowiedzialności za czyny niezwiązane z działalnością bez specjalnej zgody upoważnionych ustawowo ciał.

Na tle ustawodawstwa kontynentalnego odmienne są rozwiązania przyjęte przez Wielką Brytanię. Tam immunitet dotyczy wyłącznie działalności danej osoby podczas wykonywania obowiązków na terenie parlamentu czy sądu, służy więc przede wszystkim ochronie instytucji, a nie osoby.

Współcześnie obserwujemy odchodzenie od zapewniania immunitetu formalnego i ograniczenie do immunitetu materialnego. Łączy się to z uznaniem powszechnej równości obywateli wobec prawa. Takie były np. motywy słowackich parlamentarzystów, którzy 26 lipca 2012 r. przegłosowali całkowite zniesienie chroniącego parlamentarzystów immunitetu karnego. Zgodnie z prawem obowiązującym od 1 września 2012 r. utrzymano jedynie immunitet chroniący posłów Rady Narodowej za wypowiedzi na forum parlamentu oraz uzależniono aresztowanie posła od wyrażenia zgody przez parlament, po przedstawieniu uzasadnienia decyzji o aresztowaniu. Wyjątkiem jest aresztowanie posła przy zatrzymaniu go na gorącym uczynku – wówczas niezbędne jest wyłącznie powiadomienie Przewodniczącego Rady Narodowej i Przewodniczącego Komisji Immunitetowej. Warto podkreślić, że 1 marca 2012 r. na Słowacji weszło w życie prawo znoszące immunitet chroniący funkcjonariuszy państwowych przed odpowiedzialnością karną za drobne wykroczenia popełnione w trakcie wykonywania obowiązków służbowych. Immunitet ten chronił uprzednio prezydenta, premiera, ministrów, sędziów, prokuratorów i funkcjonariuszy służb mundurowych.

Immunitet formalny, chroniący osoby pełniące funkcje parlamentarne lub związane z wymiarem sprawiedliwości, w grupie analizowanych państw utrzymany jest w pełnym

zakresie w Niemczech. W Federacji Rosyjskiej również obowiązuje bardzo szeroko stosowana instytucja immunitetu, ale o specyfice tych rozwiązań prawnych decydują znaczące uchylenia działania immunitetu. Parlamentarzyści mogą być ścigani za wypowiedzi w debacie parlamentarnej, które zostaną ocenione jako publiczna obraza innej osoby, oszczerstwo lub zachowanie „świadczące o braku poczucia odpowiedzialności”. Takie ograniczenie immunitetu materialnego jest wyjątkowe w prawie państw analizowanych w niniejszym opracowaniu.

Opracowali:

Artur Dragan
Małgorzata Korzeniowska
Andrzej Krasnowolski
Szczepan Woronowicz